

LIBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VĂCĂRESCU, ELENA

Regii și reginele pe care i-am cunoscut / Elena Văcărescu ; trad. de
Monica Manolachi. - București : Librex Publishing, 2024

ISBN 978-606-8998-67-1

I. Manolachi, Monica

821.135.1

929

94

Editor: Ionuț Radu
DTP: Alexandra Tolocenco
Design copertă: Silvia Olteanu

LIBREX PUBLISHING
Str. Episcopul Radu, nr. 30, București
Redacție: 0723 193 019
comenzi@librex.ro
www.librex.ro

© LIBREX PUBLISHING, 2024

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul
scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform *Legii*
dreptului de autor

ELENA VĂCĂRESCU

REGII ȘI REGINELE
PE CARE I-AM CUNOSCUR

Traducere de Monica Manolachi

Librex Publishing
București, 2024

CUPRINS

Regina Elisabeta a României, Carmen Sylva / 6
Regele Eduard al-VII-lea / 47
Regina Alexandra / 63
Împăratul Germaniei / 101
Țarul și Țarina / 123
Margareta de Savoia, Regina văduvă a Italiai / 141
Regele Victor Emanuel al III-lea al Italiai și Regina Elena a Muntenegrului / 155
Regina Maria Cristina și Regele Alfonso al XIII-lea al Spaniei / 175
Wilhelmina I, Regina Țărilor de Jos / 191
Suveranii Serbiei / 207
Papa Leon al XIII-lea / 223
Regina Victoria a Regatului Unit al Marii Britanii / 233

CAPITOLUL 1

REGINA ELISABETA A ROMÂNIEI,
CARMEN SYLVA

In privința altor regine și prințese menționate în scrierile mele, am avut onoarea să mă apropii de ele numai în clipele în care eram pregătită pentru impresiile remarcabile pe care mi le-ar fi lăsat. În prezența lor, inima mea era dornică să primească toate emoțiile momentului și îmi radia sufletul de dorința de a-mi nota cât mai repede posibil ceea ce se putea întâmpla în timpul unor astfel de întrevederi emoționante. I-am întâlnit pe aproape toți suveranii domnitori ai Europei moderne și pe consoartele lor, și fiindcă am devenit rapid o fină observatoare la fiecare curte în care am pășit, am atât de multe de povestit despre ei! Totuși, orice am spus sau am gândit despre regii și reginele pe care i-am cunoscut derivă din experiența unor evenimente efemere ce s-au adunat în atmosfera încordată în care suntem predispuși să alunecăm ori de câte ori ni se întâmplă ceva extraordinar.

Pe de altă parte, imaginea Reginei României s-a revărsat asupra vieții mele ca o lumină strălucitoare.

Încă din fragedă copilărie, tot ceea ce este bun, nobil și adevărat am învățat să venerez din cuvintele și privirea ei. Frumusețea naturii și a rodului muncii umane, cercetarea atentă a propriului meu suflet, smerenia, bucuria armoniei și a bunăvoinței, pe toate le-am adunat de la ea după ce, cu mâini generoase, mi-a aruncat în cale gândurile ei ca niște flori. Îi sunt îndatorată pentru cele mai luminoase ore și pentru iubirea care zace ascunsă în zilele posomorâte.

De-ar fi Carmen Sylva numai o regină, nu și o poetă, înțelegerea personalității ei s-ar dovedi o sarcină dificilă chiar și pentru mine, care am petrecut atât timp alături de ea și căreia îi cunosc mai îndeaproape ideile și preocupările decât o pot face alți biografi ai ei. Aceștia din urmă sunt nenumărați. Totuși, oricât de diferite ar părea aprecierile fiecăruia dintre ei cu privire la minunatul lor subiect și cu toate că au văzut-o din puncte de vedere foarte diferite, toate descrierile lor sunt animate de același entuziasm sincer și emoționant. Și toate aceste imagini sunt adevărate, deoarece Elisabeta de România are o individualitate atât de complexă, încât aproape orice istoric poate oferi cel puțin un indiciu acceptabil despre caracterul enigmatic al unui astfel de suflet. De exemplu, unii sunt obișnuiți să vadă în ea o prințesă romantică, a cărei vină este aceea de a fi, în secolul nostru, o visătoare și o teoreticiană la fel de evazivă ca poveștile ei despre zânele care bântuie dealurile acoperite cu viță-de-vie de pe malurile Rinului. Alții s-au obișnuit să o compare pe această regină cuceritoare cu doamnele rafinate și cultivate ale Italiei renascentiste, care încă ne captivează imaginația atunci când citim despre grația lor, despre dragostea lor pentru poezii și tablouri frumoase, despre discursul fluent și versurile armonioase prin care curțile lor au devenit centre de activitate intelectuală. Există o a treia

imagine a ei, în care este înfățișată într-o atmosferă sălbatică, dar familiară, cutreierând pădurile întinse din Munții Carpați și ascultând cu încântare și uimire torenții dintre stânci. Și niciuna dintre aceste schițe, niciuna dintre aceste interpretări nu este falsă, pentru că Regina României seamănă într-o oarecare măsură cu toate. Ar putea chiar inspira un număr și mai mare de imagini și ar putea dovedi că fiecare dintre ele este un portret autentic.

Despre niciun alt suveran nu se poate spune că împarte atâta dorință de cunoaștere și admirație ca poeta aceasta încoronată, care va rămâne atât pentru ea, cât și pentru ceilalți, o enigmă uimitoare și profetică, un mister scump și dureros. Înzestrată cu toate virtuțile care o înalță spre domeniul puterii spirituale, regina este totuși slabă ca un nou-născut atunci când trebuie să se lupte pe tărâmurile realității. De aici pot apărea mari neînțelegeri între ea și cei care o judecă după obiceiul lor de a reduce procesele spirituale la acțiuni materiale. Se presupune că regina trebuie să fie bună din fire, oarbă la rele din instinct, generoasă și iertătoare în mod spontan și ușor. Puțini sunt cei care ghicesc adevărata măreție a acestei bunăvoințe sau sursa caldă de iubire umană și aspirații celeste din care izvorăsc iubirea și iertarea. În fața ochiului clarvăzător, a spiritului ager și atent, fiecare își deschide inima. Și este nevoie de strădanii serioase și cugetare îndelungată din partea celor care pot reuși să dea efortului moral atât de multă candoare, aparent intuitivă, încât să treacă drept bunătate înnăscută, involuntară, care nu pare să aibă nevoie de recunoștință. Orice suflet uman poate fi numit un câmp de luptă tăcut. Datoria artistului este de a găsi învingătorii și victimele. Reflectând asupra conflictelor interioare ale reginei, am găsit mereu înfrânte indignarea și dorința de răzbunare, în timp ce

simpatia, mila și toate calitățile care pot transforma o femeie în regină triumfau zilnic în pieptul ei.

Viața lui Carmen Sylva, în fiecare clipă a zilelor ei încărcate, este împărțită între două forțe conflictuale, care se bat pentru a învinge. În primul rând, chemarea ei de poetă, cu atașamentul fervent pe care îl simte pentru orice artă și pentru viața de artist. În al doilea rând, îndatoririle de regină. De aceea, în timp ce tânjește la nesfârșit după timp liber și visează cu ochii deschiși, este obligată să acorde o atenție neîncetată cuvintelor și zâmbetelor, fiecărui gest al ei. Plină de dorința de a se avânta pe urmele imaginației, se chinuie în fața nevoii restrictive, trebuind să dea dovadă de indiferență față de tot ceea ce o atrage mai mult. Această luptă veșnică, această dualitate impusă, a stat mereu în calea unei adorații totale atât din partea celor care vor ca ea să fie o regină desăvârșită, cât și din partea celor care ar vrea ca ea să se dăruiească în întregime talentului său poetic. Libertatea gusturilor și a opiniilor ei este într-o mare contradicție cu manierele liniștite și tonurile subtile pe care este obligată să le adopte, astfel încât, nevoită să își controleze cele mai puternice și îndrăznețe emoții, Regina României este o pradă vie a elementelor amestecate ale sorții.

Nimeni nu va putea spune vreodată care dintre ele, regina sau artista, a suferit mai mult în acest amestec neobișnuit de situații. Oare coroana aceea, împodobită cu o puzderie de rubine și diamante care a aparținut cândva lui Joséphine, soția lui Napoleon I, cântărește prea mult pe creștetul ei, încât ar fi bine să și-o dea jos, oftând cu ușurare și trecându-și mâinile firave prin păr, ca și cum ar vrea să îndepărteze orice urmă a aceluși simbol masiv, ce i-a înroșit fruntea din cauza efortului de a o purta? De câte ori n-am văzut acea coroană odihnindu-se pe biroul din dressingul ei,

după o cină oficială sau un bal! De câte ori nu m-am întrebat dacă proprietara ei nu cumva îi reproșă că o ține atât de mult timp departe de liniștea răcoroasă a apartamentului privat! Și apoi mi-o imaginez pe regină cum, uneori, își îndreaptă mânia asupra foilor albe de hârtie și a stiloului lung și subțire, de a căror chemare este conștientă, în timp ce împarte zâmbete în rândul mulțimii care așteaptă, adunată ca să asiste la unul dintre acele spectacole cu fast și solemnitate, la care sunt întotdeauna fericiți să se uite. De câte ori n-am văzut splendida coroană și modestul stilou stând alături, într-o tovărășie atât de strânsă, încât de-abia îmi aminteam că erau opozanți acerbi, ale căror pretenții imperioase umpleau pe rând sufletul reginei cu durere și admirație! Într-o seară specială, regina mi-a spus:

„O, de-ar putea vorbi coroana aceasta, ce povești ar spune despre scurta și splendida domnie a marelui Napoleon și a gândurilor împărătesei sale, creole, când cu degetele ei cochete își pune pe frunte cununa cu rubine!”

„Nu”, mă gândeam eu. „Dacă această coroană ar putea vorbi, ar uita de Joséphine Beauharnais și de Tuileries, și ne-ar distra cu povești despre Carmen Sylva. Atunci, probabil ne-am putea da seama că, la urma urmei, artista ar fi fost mai puțin înflăcărată dacă, în calitate de regină, nu ar fi fost conștientă în permanență că fură din orele pe care le-ar fi putut dedica stiloului. Și că regina ar fi avut mai puțină grație și măreție dacă fiecare strădanie a ei nu ar fi fost stimulată de conștiința că, îndeplinindu-și sarcinile, sacrifica o parte din propria sa ființă.”

Copilăria reginei a fost, într-adevăr, una tristă. Asupra acestei perioade, are tendința de a stăruii și atunci, de multe ori, îi curg lacrimile pe obraji când

își amintește de acele zile întunecate de încercare și descurajare. Acei ani grei, petrecuți în izolare alături de fratele ei bolnav și de tatăl ei pe moarte, au contribuit mult la dezvoltarea abilităților minunatei sale imaginații. Totuși, suferința sufletească, așteptarea febrilă a unor bucurii care nu au venit niciodată, toată gloria și încercările de consoartă încoronată, toată corvoada neștiută și aparentele triumfuri specifice rangului – nimic din toate acestea nu a reușit să producă o schimbare esențială în mintea reginei. Ea rămâne, în continuare, fata impetuoasă și visătoare din castelul ei natal, de pe malul Rinului, prințesa copilăroasă care alerga mânată de goana fanteziilor la fel de repede ca apele care purtau pe lângă ferestrele palatului flota de bărci, dinspre care adierea vântului aducea râsete și muzică. Chiar și astăzi, lumina din ochii ei este la fel de vie și de pură ca în acele zile în care mama ei o alinta „trandafirul meu sălbatic” și se minuna să aplece cât de departe călătorea tânărul ei spirit îndrăzneț, umblând pe tărâmurile legendei sau ale istoriei, și cât de puternice erau impresiile surprinse de dragostea ei debordantă pentru poezie și studiu.

Casa în care Prințesa Elisabeta de Wied și-a petrecut copilăria era, după cum spuneam, întunecată de umbra morții. Fratele ei mai mic, Otto, se stingea încet în fața ochilor ei, lipsit de toate bucuriile vârstei, din cauza bolii îngrozitoare cu care se născuse. În același timp, tatăl ei, ca ultima nuanță roșiatică de pe cer înainte ca soarele să apună, stăruia prin preajmă și, cu toate că în fiecare zi era din ce în ce mai obosit și mai slăbit, încă revărsa asupra copilei propriile comori de inteligență limpede și bunătate sufletească. Măreția blândă a tatălui și martiriul nevăzut al declinului său treptat au dominat toate zilele de tinerețe ale fetei.

„Imaginea tatălui meu – spune regina – rămâne nemuritoare în amintirile fiecărei ore. Când îmi amintesc de copilărie, încă mă agăț de el. Nu pot să întorc capul spre trecut fără să îl văd. Dau la o parte crengile copacilor mari, care înconjoară casa noastră de vară. Zăresc casa mare și albă strălucind în mijlocul frunzișului și sunt gata să alerg de la o fereastră deschisă la alta și să arunc o privire nerăbdătoare în fiecare cameră cunoscută, dar există o fereastră unde mereu trebuie să mă opresc, un loc de care privirea mea rămâne înlănțuită. Fereastra tatălui meu, camera tatălui meu! Parcă îl văd cum stă acolo. Pe genunchi sau pe o carte deschisă, își sprijină mâinile subțiri și albastrii, dar privește departe sau se uită adânc în ochii mei. Imaginea tatălui meu îmi umple tot trecutul. Era atât de învățat, încât știa multe lucruri extraordinare, care pe omul ignorant îl fac să ridice din umeri și să râdă. Credea în miracole fiindcă, pentru el, și creația, și omenirea erau miracole. Simțea smerenie și uluire în fața puterii vieții și a puterii lui Dumnezeu. Ca un om situat la confluența a două râuri repezi, se simțea între viață și nemurire, privind totul cu seninătate și credință. La amurg, pădurea măreață încerca să adoarmă și să uite de apusul soarelui. Atunci, tata mă chema lângă el și îmi vorbea. Îi priveam chipul palid devenind din ce în ce mai alb, ca un râu rece deasupra căruia răsare luna. Pe fiecare trăsătură adâncită, semnul morții anunța că ființa lui fragilă aparține mormântului, dar spiritul calm și puternic triumfa fățiș asupra morții. Ce bine se putea observa că tatăl meu, visător și plâpând, provenea dintr-un neam străvechi, care își completa astfel, cu o ființă plină de gânduri și vise, lungă descendență a celor distinși prin acțiuni mărețe și fapte de vitejie. Ochii

lui albaștri, gesturile grațioase și flexibile ca de trestie arătau că provenea din acele vechi familii de la graniță, care întruchipează în membrii lor toată puterea și farmecul Rinului natal. Până și sufletul lui se asemana, prin frumusețe și vigoare, cu dealurile blânde, încununute cu viță-de-vie, ale căror linii armonioase se reflectau în râul sclipitor. Tatăl meu a fost un adevărat prinț renan, nu unul dintre aceia pe care istoria adoră să-i celebreze, adică stăpâni dornici să cucerească și să posede, ci un prinț care își dorea împărăția cerului mai mult decât orice bine pământesc sau ambiții lumești. Într-un ținut în care trecutul supraviețuiește doar sub forma orizontului și a orașelor răspândite printre dealuri, el era ca ultima rămășiță a aceluși trecut, iar pe vârful sufletului său purta florile supreme, al căror parfum suav se acumulase de-a lungul a generații de eroi. În vastul domeniu al gândirii, el a produs ceea ce strămoșii lui produsese în domeniul acțiunii.”

Mama Prințesei Elisabeta a fost fiica cea mare a ducelui de Nassau și sora actualului duce de Luxemburg, și a reginei Suediei. Frumoasă, vioaie și inteligentă, fusese crescută la curtea veselă și înfloritoare de pe acel tărâm încântător numit pe bună dreptate Grădina Germaniei. Rămășițele sale se găsesc încă în castelul Biebrick, un fel de Trianon german, cândva centrul unor petreceri și distracții pline de viață. De când l-au părăsit suveranii, castelul se înalță ca o fantomă și pare să plângă la marginea unui parc pustiu, care lega Rinul – suspinând, la rândul său – de toate festivitățile din trecut. La foarte puțin timp după căsătorie, viața frumoasei Prințese Marie de Wied a cunoscut tristețea și necazurile. După nașterea fiului ei cel mare și a fiicei sale, Elisabeta, a mai născut un fiu, un copil

fermecător, care încă din ceasul nașterii a avut enorm de suferit: purta pe trupul său fragil o rană mereu deschisă și sângerândă, încât a fost nevoie de frecvente operații pentru a-i prelungi viața ca de martir. Regina Elisabeta a scris câteva pagini tragice, în care relatează scurta viață a micului prinț Otto, iar patosul simplu al narațiunii plasează cartea într-un loc de frunte printre operele îndrăgite atât de cititori obișnuiți, cât și de artiști. Cu siguranță, Prințul Otto a fost un mic sfânt. În tot ceea ce își amintește Regina Elisabeta atunci când povestește despre chinurile lui repetate, despre păturile mereu îmbibate în sânge și despre trupul său tremurând întruna din cauza contracțiilor și a durerilor, nu există nici măcar un cuvânt care să nu ne vorbească despre răbdare și credință. Cititorul vibrează de revoltă la adresa Naturii, care a putut îmbina cu atâta cruzime plânsetul reprimat și sunetul durerii profunde cu gânguritul blând al unui copil în fața primelor jucării și care a fost în stare să ordone ca vârsta bucuriilor și a fericirii lipsite de griji să fie pentru cel mic o vârstă a disperării, deși copilul însuși nu a disperat niciodată și nici nu a murmurat reproșuri destinului sau lui Dumnezeu.

Prințesa Elisabeta a văzut, astfel, cum se ridicau în jurul ei cetății de durere, una după alta, îngrădind-o din toate părțile. Le contempla cu ochii plini de ardoare și o tandră curiozitate, așa cum privea Rinul și pădurile înalte, cu frumoasele lor legende. Dar acumularea suferințelor timpurii în sufletul tânăr este aidoma covorului de frunze care acoperă pământul toamna: sub stratul gros de frunze moarte, fermentează seva unor plante ascunse, care așteaptă să-și arate tulpinile și florile. Parfumul primăverii se îmbină cu mirosul umed și veșted al descompunerii, iar când vântul de aprilie aduce lumina soarelui și ploaia, frunzele

moarte sunt date la o parte de vigoarea florilor care au crescut sub ele. În acest fel, adierea brizei însoțite a cuprins existența Prințesei Elisabeta, iar întunericul și disperarea au fost date uitării pentru o vreme, în timp ce căpăta din nou încredere în viață. Mătușa ei maternă, marea ducesă Elena a Rusiei, a decis brusc să aibă grijă de tânăra nepoată îndepărtată, pe care o compătinea și o admira în egală măsură.

„Trimite-mi-o pe copila ta cea dragă”, i-a scris marea ducesă Prințesei de Wied. Aceste cuvinte s-au dovedit a fi o poartă deschisă, care i-a dezvăluit Prințesei Elisabeta o nouă lume și a dus-o departe de cercul monoton al greutăților de acasă.

„Am plâns cu amărăciune când mi-am luat rămas-bun de la tata și a vărsat și el lacrimi, dar ale mele erau lacrimi de speranță, în timp ce el știa foarte bine că nu mă va mai vedea niciodată cât va mai trăi pe pământ. Îi plăcea de Marea Ducesă Elena și a fost încântat de șansa mea de a vedea locuri și chipuri noi. Totuși, privindu-mă în adâncul ochilor, și-a luat un ultim rămas-bun de la mine, în timp ce mă smulgeam din brațele lui tremurânde, și a trecut mult timp până când am reușit să trec peste această tristă impresie.”

După aceea, splendoarea strălucitoare a curții regale rusești, atracția exercitată asupra imaginației înflăcărate a prințesei de către noile frumuseți și capricii, pe care le vedea în fiecare ceas, i-au alungat fantomele întunecate din memorie. Îi scria tatălui ei scrisori atât de vesele, vibrând de atâta viață încât, atunci când prințul muribund îi răspundea, flica lui nu își dădea seama ce tensiune mare avea el sau cât de amețit se simțea în timp ce îi scria cuvinte de încurajare și înțelepciune.

„Rusia este o țară atât de impresionantă și de interesantă. Lumina Asiei pare că stăruie la Curtea Imperială”, scria regina, vorbind despre cele două ierni petrecute la Petersburg. „Zânele și elfii îmbrăcați în lumina lunii, pe care îi iubeam atât de mult, păreau prea timizi să mă bântuie în somn, iar în timpul zilei eram copleșită de imagini ale măreției și puterii. Mătușa locuia în frumosul palat al soțului ei decedat, Palais Michel, și primea sub acoperișul ei vreo două mii de persoane. Pe multe dintre ele nici măcar nu le văzuse vreodată. Luxul imens de care era înconjurată nu i-a alterat în niciun fel gusturile simple sau rafinamentul nesofisticat al manierelor, deși ea susținea că înaltele personalități ar trebui să trăiască cu mult fast aparent, deoarece spectacolele strălucitoare și ceremoniile solemne sunt pe placul publicului, socotind că sunt favoruri acordate de suverani și prinți. Dar marea ducesă a fost cea care m-a învățat să descopăr toată mizeria ascunsă sub faldurile purpurii căptușite cu hermină. Atât de convinsă am devenit de adevărul celor spuse de ea, încât, dacă aș fi auzit atunci o voce profetică spunându-mi «vei fi regină!», ar fi trebuit să plâng și să tremur de disperare. Știu că s-ar putea să vă îndoiiți sau să zâmbiți, deoarece poate credeți că tinerele prințese visează cu ochii deschiși la mulțimi de oameni înclinate în fața lor, la arcure de triumf, coroane, sceptre și trenuri regale. Dar vă înșelați. Simțim din instinct că trebuie să ne ferim de așa ceva. Știm că aceste lucruri se pot întâmpla și ne este teamă. Dar, în general, nu ficele regilor devin regine. Dimpotrivă, cel mai puțin vizibile dintre prințesele regale sunt, poate, cele mai expuse la această soartă primejdioasă... Marea Ducesă Elena, o Iunona a Nordului, cum a fost numită, era